

tius al II-lea și Constantius Gallus de tip CONCORDIA MILITUM și FEL TEMP REPARATIO și din cele întoarse pe revers, cu exerga vizibilă, șapte exemplare sînt emise la Siscia (atelier foarte bine reprezentat la Sucidava în această vreme, Gh. Poenaru Bordea, V. Barbu, Dacia, N.S., 14, 1970, p. 286—289), față de unul singur emis la Aquileia.

Înceiem prin a sublinia deosebita grijă pe care autorul a acordat-o ilustrației, în

general foarte bine aleasă, ceea ce a permis o reproducere tipografică de calitate superioară. Dealtfel merită să adăugăm că prin felul în care este alcătuită explicația figurilor, cu datele tehnice complete și bibliografia, se realizează un adevărat mic catalog al unora din cele mai interesante expozate numismatice de la Muzeul Bottacin din Padova. Consultarea volumului este înlesnită de un indice destul de amănunțit.

Gh. Poenaru Bordea

ION IONIȚĂ, *Das Gräberfeld von Independența (Walachei). Zur relativen Chronologie und zu den Bestattungs-, Beigaben- und Trachtsitten eines Gräberfeldes der Černjachov — Sîntana-de-Mureș-Kultur*, în col. Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde, vol. 10, Bonn, Rudolf Habelt Verlag, 1971, 66 pag. cu 15 fig. în text și 6 pl.

Nu este, poate, exagerată afirmația că apariția lucrării la care mă voi referi în cele ce urmează reprezintă un eveniment pentru cercetarea arheologică românească. Această apreciere se întemeiază, în primul rînd, nu atît pe rezultatul concret (mai greu, dealtfel, de apreciat pentru un recenzent nespecialist), cît pe valoarea metodologică deosebită a cercetării întreprinse de I. Ioniță. Amintind în acest context merituosă analiză a descoperirilor funerare de la Ferigile, datorată lui A. Vulpe, precum și contribuțiile lui G. Bakó la studiul structurii necropolelor carpice și cerneahoviene¹, trebuie să subliniem faptul că încercarea lui Ioniță de a grupa mormintele de la Independența² după cronologia lor relativă, precum și după alte criterii (etnic, social, religios) este prima încercare de acest fel la noi, în care metoda statisticii combinațiilor și a stratigrafiei orizontale își află o aplicare sistematică, temeinică și, în același timp, inventivă, modernă.

¹ A. Vulpe, *Necropola hillstättiană de la Ferigile*, București, 1967, în special p. 80—91; G. Bakó, SCIV, 17, 1966, 1, p. 33—41; idem, SCIV, 19, 1968, 1, p. 63—80; idem, SCIV, 22, 1971, 1, p. 69—85.

² Cf. B. Mitrea și C. Preda, *Necropole din secolul al IV-lea e.n. în Muntenia*, București, 1966, p. 43—57.

După cum se știe, de regulă, analiza statistică a fost și este aplicată la studiul combinațiilor de tipuri în cadrul complexelor închise, cu scopul principal de a se stabili cronologia relativă a unei necropole. S-a constatat însă că mormintele prezentînd combinații diferite de tipuri nu au întotdeauna o determinare cronologică, ele putînd reprezenta grupe sociale, etnice, religioase sau de sexe diferite, dar contemporane. Pentru a pune mai clar în evidență aceste grupe, Ioniță a folosit în analiza sa și criterii specifice, pe care le-a grupat, după semnificație, în trei categorii: rit și ritual funerar (*Bestattungssitten*), obiceiuri legate de ofrandele funerare (*Beigabensitten*) și reguli de port (*Trachtsitten*). Pe de altă parte, fiind teoretic de așteptat ca obiceiurile funerare sau portul să fi evoluat în cursul perioadei de utilizare a necropolei (corespunzător unor modificări în compoziția etnică și socială sau în reprezentările religioase ale populației respective), Ioniță nu a pierdut din vedere nici posibilitatea ca unele din categoriile de morminte definite pe baza criteriilor speciale amintite să fi fost și cronologic determinate. De aici și încercarea sa de a le încadra în schema globală de cronologie relativă, făcută cu prudență și țînînd seama

de probabilitatea lipsei de sincronism în evoluția diferitelor sectoare ale culturii materiale și spirituale, în evoluția structurii sociale și etnice a populației respective.

Dacă metoda folosită de Ioniță este, fără îndoială, valoroasă, alegerea necropolei de la Independența, pentru a fi investigată prin această metodă, este, în schimb, discutabilă. Autorul a fost, de la început, conștient de slăbiciunea punctului său concret de plecare și, totuși, într-o anumită măsură, el pare a fi fost prea optimist. Deși nici una din marginile cimitirului nu a putut fi cu siguranță stabilită, el apreciază că ar fi fost cercetată mult peste o cincime, mai mult chiar decât o jumătate din totalitatea mormintelor. În același timp, deși este evident că cea mai mare parte a secțiunilor săpate (secțiunile III-VIII și X-XV) se masează în estul presupusei arii de înmormintare, se admite că în numărul de 35 morminte ar fi reprezentate toate sau aproape toate zonele (respectiv fazele) cimitirului. Pe de altă parte, caracterul limitat al săpăturii se reflectă în numărul relativ mic de morminte, respectiv de inventare funerare care ne stau la dispoziție pentru analiză. De aici, numărul relativ mic de tipuri, numărul mic de exemplare prin care este reprezentat un tip, în sfârșit, puținatatea combinațiilor care să se rețete într-un număr semnificativ de morminte.

Realitatea este, după cum se vede, atât ca bază statistică, cât și din punctul de vedere al stratigrafiei orizontale, de natură să pună sub semnul întrebării reușita acestei investigații, mai ales că atrăgătoare idee a verificării ulterioare, prin continuarea săpăturilor pînă la epuizare, nu este realizabilă. Folosirea modernă a terenului (case, curți, grădini, ulițe) trebuie să li provocat distrugerii ireparabile în necropolă și, totodată, constituie un impediment în calea reluării săpăturilor. În aceste condiții, trebuie cu atât mai mult subliniat meritul autorului, de a fi reușit să extragă, dintr-un material prezentînd altele inconveniente, un număr de concluzii și de sugestii pentru cercetările viitoare.

Pentru precizarea cronologiei relative a înmormintărilor de la Independența, de cea mai mare importanță sînt tipologia, statistica combinațiilor și studiul răspîndirii lipurilor de obiecte, respectiv al răspîndirii diferitelor combinații de tipuri pe planul necropolei. Celelalte criterii aici amintite nu joacă, sub acest aspect, decât un rol secundar, neputînd— luate separat— să probeze vechimea mai mare sau mai mică a unui mormint sau a unei grupe de morminte. Există la Independența, desigur, indicii în sensul unei evoluții a tipurilor și a asociațiilor de tipuri de-a lungul perioadei de întrebuințare a necropolei. Astfel de indicii au fost sesizate de Ioniță în legătură cu pieptenii și cu ceramica lucrată la roată. De aceea, dintre toate obiectele de inventar, numai aceste două categorii au fost analizate tipologic, cartate și încadrate în schema de cronologie relativă; restul obiectelor (fibule, cataramae, cuțite, verigi, ace, perle, fusaiole, oale lucrate cu mina etc.), considerate ca lipsite aici de semnificație cronologică, au fost lăsate în afara discuției³. În cazul concret al descoperirilor de la Independența acest procedeu este justificat, avînd în vedere faptul că unele obiecte „predispușe” totuși la evoluție tipologică, cum ar fi fibulele, cataramele sau perlele, sînt numeric slab reprezentate. Or, pentru analiza internă a necropolei, definirea tipurilor este, în bună măsură, condiționată de baza lor statistică (număr de exemplare și frecvența asocierilor).

Din păcate, însă, la Independența nici chiar obiectele indicînd mai net o evoluție tipologică nu prezintă o bază statistică solidă. Astfel, pieptenele de tip 1 apare doar

³ În figurile 3 și 4 au fost ilustrate, prin cîte un singur exemplar, lipurile și variantele de piepteni și vase lucrate la roată. În legenda fig. 4, din greșeală, nu au fost cuprinse lipurile de oale iar numerotarea este, din această cauză, falsă. Ar fi fost bine, poate, ca ilustrația să fie mai bogată, pe de o parte, prin ilustrarea tipurilor în discuție prin mai multe exemplare, pe de altă parte, prin ilustrarea și a tipurilor rămase în afara discuției. În sfârșit, un catalog al necropolei sau măcar o redare tabelară a datelor privind totalitatea mormintelor ar fi făcut mai facilă consultarea și înțelegerea lucrării, dispensîndu-ne de repetate reveniri la publicația originară.

În două morminte. Piepteni de tip 2a apar de trei ori, într-o asociere caracteristică (cu strachina tip 1a), deosebită de cea a pieptenului tip 1. Definierea variantei 2b (un singur exemplar, în M.17), deosebită de 2a, este, în schimb, tipologic și statistic, nefondată; ea are rostul de a face ca plasarea M. 17 în faza a doua (în virtutea poziției pe plan și a asocierii cu oale de tip 2 și 3) să nu contravină încadrării pieptenului tip 2 în faza I, deși pentru o datare mai timpurie ar pleda și prezența în acest mormint a unor căni de tip 1 și 2. Pieptenul de tip 3 este reprezentat suficient, prin trei exemplare sigure și unul dubios (M.2, fragment), având asocieri asemănătoare.

Cantitativ, situația pare să fie mai bună la tipurile ceramicii lucrate la roată, în special la oale și străchini, care apar în 3—11 exemplare. Aici trebuie făcute, însă, unele observații privind criteriile care au fost folosite la definirea acestor tipuri, criterii ce ar putea să pară curioase sau chiar arbitrare. Într-adevăr, comparând între ele oalele atribuite tipului 1 (6 exemplare) sau tipului 2 (11 exemplare), vom observa o mare varietate de elemente formale, ceea ce în tipologia clasică ar exclude orice grupare. În cazul de față, oalele din pastă zgrunțuroasă au fost clasificate în două tipuri, în funcție de simpla prezență sau absență a unor profilări (cane uri, prag) orizontale pe umărul vasului. Avem aici de-a face cu un procedeu relativ frecvent de definire a tipurilor, caracteristic metodei în discuție și determinat de scopul investigației. Într-adevăr, având în vedere că acest scop constă, înainte de toate, în stabilirea cronologiei relative a înmormintărilor, hotărâtoare pentru definirea unui tip sînt aici nu neapărat cele mai frapante caracteristici, ci, ades, acelea care au o relevanță cronologică. Forma, ornamentica, dimensiunile, materialul și funcția obiectului pot fi luate în discuție, separat sau combinat, la definirea unui tip. Cum, însă, nu se poate ști de la început care anume criteriu (respectiv, aspect tipologic) are semnificație cronologică, trebuie încercate toate posibilitățile, fie prin cartare, fie prin analiza combinațiilor, în ultimă instanță prin urmărirea felului în care

un tip astfel definit se încadrează în schema de evoluție a necropolei. Important este, de asemenea, cum am mai arătat, ca un tip să fie reprezentat printr-un număr satisfăcător de exemplare și, implicit, să prezinte suficiente combinații cu alte tipuri. Un tip, definit după metodele clasice, cu maximum de acuratețe, dar care apare doar în puține asocieri caracteristice, nu poate fi valorificat cronologic și rămîne pentru noi lipsit de importanță. Pe de altă parte, ades, fragmentarea unui tip în subtipuri sau variante nu este de natură să aducă precizări cronologice suplimentare, fie datorită unei realități obiective (evoluția sincronă a variantelor), fie datorită neputinței noastre de a face, cu materialul și cu metodele de care dispunem, astfel de precizări. Este evident, însă, că o schemă de cronologie relativă nu poate fi construită exclusiv pe baza unor tipuri definite în maniera mai sus descrisă; ea trebuie să se întemeieze, în principal, pe tipuri „clasice” și să poată fi verificată prin referire la acestea.

La Independența, doar pieptenii și, eventual, strachinile se pretează la o tipologie „clasică”, care să aibă, în același timp, și o semnificație cronologică. În privința oalelor din pastă zgrunțuroasă se conturează doar probabilitatea ca oalele neornate (tipul 1) să fie mai vechi decît cele cu umărul profilat sau ornat cu caneluri orizontale (tipul 2). Fără ca diferitele forme să poată fi mai îndeaproape fixate relativ-cronologic. În legătură cu tipul 3 (oale din pastă fină), după Ioniță trebuind să aparțină fazei mai recente (II), se observă omiterea unui exemplar⁴, care ne-ar obliga altfel să datăm acest tip încă din faza mai veche. Cămile par să fie indiferente cronologic, dar acesta este, mai curînd, reflexul slabei baze statistice. Tipurile 1 și 3 sînt reprezentate doar prin cîte două exemplare. Pentru tipul 2 (căni bitronconice cu gît cilindric), sînt menționate doar piesele din mormintele 16 (fragmentară), 17 și 18. Cămile din M. 13 și 33, care ar putea fi încadrate

⁴B. Mițrea și C. Preda, *op. cit.*, p. 47 și 279, fig. 106/9. Exemplarul provine din M.3 și este aproape identic cu cel din M.33 (*Ibidem*, p. 56 și 300, fig. 149/5).

În acest tip (eventual ca variantă)⁵, nu au fost luate în considerare și nici nu sînt menționate.

Analiza combinațiilor și a răspîndirii tipurilor îl conduce pe Ioniță la clasificarea mormintelor în două grupe (*Beigabengruppen*), care reprezintă, în același timp, și cele două faze (*Zeitstufen*) principale din evoluția necropolei. Cu privire la această schemă cronologică (fig. 6 la Ioniță) trebuie făcute unele observații. În primul rînd, unitatea grupei I mi se pare a fi îndoielnică. Din tabel rezultă clar că mormintele 7, 16 și 18 (fosile directoare: pieptenul tip 1) prezintă cu totul alte asocieri de obiecte decît mormintele 3, 4 și 6, caracterizate prin prezența pieptenului tip 2a; singurul punct de contact îl reprezintă o oală de tip 1 (M.18), care nu poate, evident, proba contemporaneitatea lor absolută. În același sens pledează și răspîndirea diferită a acestor morminte. În ansamblu, trebuie să fim de acord cu Ioniță, că toate aceste morminte trebuie să fie mai vechi decît cele din a doua grupă a sa. În ce privește grupa a II-a, observăm că veritabilul ei centru de greutate îl reprezintă mormintele 2, 13, 32 și 33, caracterizate prin asocierea pieptenului tip 3 cu strachina tip 3, precum și cu strachina tip 1b și oalele tip 2 și 3. Aceste morminte au o poziție extrem de periferică pe planul cimitirului, ceea ce corespunde datei mai recente propuse de autor. Poziția celorlalte trei morminte din grupa a II-a (M. 17, 21, 25) este mai puțin sigură, dacă ținem seama de faptul că elementul principal comun este oala de tip 2. Mormîntul 17 ar putea fi chiar mutat în prima grupă, avînd în vedere că oala tip 3 este mai veche decît s-a crezut, precum și faptul că varianta de pieptene 2b nu este sigur mai recentă decît varianta 2a.

Cele două grupe, după Ioniță, ocupă pe planul cimitirului două zone distincte (grupa I în principal partea de vest, grupa II partea de est), ceea ce a permis autorului să presupună că „cimitirul pare așadar să fi crescut de la vest spre est” (p. 45; cf. și pl. 3/2).

⁵ *Ibidem*, p. 50 și 287, fig. 121/4; p. 56 și 300, fig. 149/3.

Existența unor posibile morminte recente în partea de vest îl obligă însă pe autor să aducă, cîteva pagini mai departe (p. 47), o corecție: „După cum se vede, așadar cimitirul s-a lărgit după faza I spre est și vest”. Această completare mi se pare a fi mai apropiată de reala grupare a mormintelor. Într-adevăr, dacă scindăm grupa I a lui Ioniță în două, vom observa că mormintele 7, 16 și 18 (de considerat ca cele mai vechi pe baza tipului de pieptene 1)⁶ se află în presupusul centru al necropolei, pe cînd mormintele 3, 4 și 6 se situează mai periferic, spre vest și sud-vest. Mormintele formînd nucleul sigur al grupei II (M. 2, 13, 32, 33) au o poziție extrem periferică, mai ales în est, dar și în sud și vest. În funcție de aceste observații, am, putea presupune o evoluție a cimitirului, începînd în mijlocul său presupus, lărgindu-se într-o a doua etapă spre sud și vest, iar într-o a treia etapă în continuare în sud și vest, dar predominant în est.

Este interesant, acum, de văzut ce poziție au în cadrul evoluției necropolei categoriile de morminte definite pe baza analizei elementelor de rit, ritual și port, categorii care, înainte de toate, trebuie să fi fost determinate de factori social-economici, etnici și religioși. Analiza întreprinsă de Ioniță se remarcă și aici prin minuțiozitate și acuratețe. În anumite cazuri însă, s-a mers prea departe în detaliu, aplicîndu-se criterii ce în final se dovedesc a fi fost nesemnificative. Așa, de pildă, la analiza ritului și ritualului de înmormîntare (*Bestattungssitten*), poziția cranului și chiar cea a mînilor și picioarelor nu lasă să se întrezărească o regulă sau schemă evolutivă. Grupele de înhumați sînt, în ultimă instanță, definite în funcție de orientarea scheletului: A(NNE—SSV), B(N—S și NNW—

⁶ Că pieptenii tip 1 reprezintă „un tip relativ vechi” este, în general, acceptat. Nu știu însă să se fi făcut dovada netă că, în cadrul evoluției culturii Cerneahov, pieptenii de tip 2 au apărut mai tîrziu decît cei de tip 1, deși este posibil ca aceasta să fie realitatea (cf. Gh. Diaconu, *Tirgșor. Necropola din secolele III—IV e.n.*, București, 1965, p. 104). Situația de la Independența s-ar putea încadra în această schemă, dar nu o poate dovedi, din cauza inconvenientelor mai sus amintite.

—SSE) și C(V—E). Dealtfel, delimitarea între grupele A și B nu se află în domeniul ritual (cum ar reieși la p. 26—28 și fig. 9, orientarea scheletelor în cele două grupe fiind în esență aceeași), ci mai curînd în cel social, așa cum Ioniță recunoaște ceva mai departe (p. 51—52 și 54). Și la clasificarea mormintelor de incinerare (grupele D și E), unele criterii aplicate se dovedesc a fi inutile, mai ales avînd în vedere puținătatea mormintelor: prezența sau absența cenușii și a cioburilor în groapă, cantitatea de oase calcinate sau adîncimea gropii (cf. fig. 10). Criteriul hotărîtor este, în fapt, prezența sau absența urnei ceramice și, în acest caz, mormîntul 10 ar trebui trecut în grupa D. Distincția dintre grupele D și E nu este, totuși, foarte categorică. Mormintele din grupa E nu sînt de fapt *Brandgrubengräber*, cum se spune la p. 58, ci *Knochenhäufchen in der Grube* (p. 29), grămăjoare de oase în gropi mici, care ar putea fi considerate drept *Urnengräber* cu „urnă” din material perisabil (șesătură, lemn etc.)⁷. Și aici, deci, deosebirea s-ar putea afla nu în domeniul strict ritual, ci în cel, să zicem, social-economic. Coincidența între grupele D-d și E-e este astfel pe deplin explicabilă.

În clasificarea mormintelor de înhumare după obiceiurile privitoare la ofrande (*Beigabensitten*: grupele a-c), criteriul este în principal cantitativ poziția vaselor în mormînt fiind, probabil, la rîndul ei determinată de cantitate. În grupa a se întîlnesc două-patru vase și, foarte rar, alte ofrande, în grupa b numărul vaselor este cuprins între șase și nouă, iar ofrandele (carne, ouă) și obiectele de uz casnic (cuțite, fusaiole) sînt mai frecvente. Mormintele din grupa c nu conțin deloc ceramică și doar foarte rar alte obiecte (un pahar de sticlă, o fusaiolă, un cuțit). Dacă în cazul grupelor a și b explicația diferenței de posibilități (avere) se impune de la sine, grupa c pretinde o soluție deosebită. Șapte din cele douăsprezece morminte aparțin, în același timp, și grupei rituale C, caracteri-

zate fiind prin orientarea V—E a scheletului, astfel încît explicația trebuie căutată, foarte probabil, în domeniul religios. Cu dreptate, Ioniță vede aici influențe creștine, concretizate atît în orientarea V—E, cît și în renunțarea la depunerea de ofrande de orice fel. Data mai recentă, presupusă pe baza răs-pîndirii periferice, în est, a grupei C (respectiv c) ar pleda în același sens.

Mai puțin sigură pare definirea grupelor de port (*Trachtsittengruppen*), atribuite bărbaților (1) și, respectiv, femeilor (2). Nici o podoabă corporală sau vestimentară nu a putut fi definită ca tipic bărbătească, în schimb se presupune că fibulele, perlele, cataramele, ghiocurile sînt podoabe caracteristic feminine, deși combinațiile variate ale acestor obiecte sau apariția lor izolată nu lasă să se recunoască o garnitură tipică feminină. Trebuie, dealtfel, observat că din douăsprezece morminte cuprinse în grupa 2 (tabelul de la fig. 13), doar trei au putut fi determinate ca feminine pe baza datelor antropologice. Drept morminte de bărbați sînt considerate doar mormintele cu cite un pieptene, precum și o bună parte a mormintelor lipsite de inventar, în orice caz lipsite de podoabe. Aceste atribuiri ar trebui să fie verificate prin comparație cu alte necropole, prezentînd o bază statistică mai bună.

Pe lingă semnificația lor socială, etnică, religioasă sau de sex, grupele aici discutate au și o anumită determinare cronologică. Aceasta poate fi urmărită, fie în funcție de apartenența mormintelor la una din grupele (fazele) de combinații tipologice, fie prin referire la stratigrafia orizontală a acestor combinații. Dacă observațiile făcute mai sus sînt întemeiate, raportarea la schema de dezvoltare a necropolei, propusă de Ioniță, nu mai poate da rezultate sigure sub toate aspectele. Am, mai ales, în vedere datarea unui mormînt, în principal, în funcție de poziția sa pe planul cimitirului, într-o fază mai veche, dacă el se află în jumătatea de vest sau într-o fază mai recentă, dacă se află în jumătatea de est. Pe astfel de datări se întemeiază ipoteza, după care incinerarea nu a fost practică la Independența de la început și nici nu a durat pînă la sfîrșitul utilizării necropolei, ceea ce ar

⁷ Pentru tipuri funerare în general și terminologia germană respectivă, cf. J. Filip, *Enzyklopädisches Handbuch zur Ur-und Frühgeschichte Europas*, 1, 1966, p. 157 și 430.

putea implica, după Ioniță, că elementul etnic (sau social) care folosea ritul incinerării a apărut doar în cursul evoluției din faza I și a fost asimilat de restul populației în cursul fazei mai recente. De asemenea, este cazul atribuirii unei vechimi mai mari mormintelor de incinerare în urnă, față de mormintele de incinerare în groapă, presupunând o trecere de la un tip funerar la altul.

Acestea, ca și unele concluzii de ordin mai general ale autorului, vor trebui să-și aștepte confirmarea sau precizarea prin aplicarea

metodei aici discutate la alte necropole, să-pate exhaustiv sau măcar în cea mai mare parte. Până atunci, chiar și cele mai plauzibile rezultate ale cercetării întreprinse de Ioniță rămân sub semnul unei anumite incertitudini, izvorâte din caracterul limitat al bazei lor. Aceasta nu scade, după părerea mea, meritele deosebite ale autorului. El a pornit pe o cale de cercetare, dificilă dar promițătoare, pe care va fi, fără îndoială, urmat și de alți arheologi români.

Mircea Babeș

BIBLIOTHECA HISTORICA ROMANIAE 10 ANI DE ACTIVITATE RODNICĂ

În 1973 se împlinesc 10 ani de când a luat ființă colecția *Bibliotheca Historica Romaniae* din cadrul Academiei R.S. România.

Temeiul colecției și rosturile ei au fost definite de către un harnic colectiv de specialiști, avându-l în frunte pe prof. univ. Miron Constantinescu.

Cărțile tipărite sub egida colecției „*Bibliotheca Historica Romaniae*” au avut menirea de a face cunoscute publicului larg dar și specialiștilor probleme cât mai variate din istoria poporului nostru, începând din cele mai vechi timpuri și până astăzi. Unele dintre cărțile tipărite au apărut în versiune străină (franceză, rusă, germană, engleză), ceea ce a făcut ca activitatea istoricilor și arheologilor români să fie adusă și la cunoștința specialiștilor de peste hotare. Dealtmănteri, publicațiile colecției sînt expediate cu regularitate în peste 300 de locuri (biblioteci, institute și centre de cercetare, universități, muzee), din străinătate. Rezultatul firesc al unui atare efort de popularizare a științei istorice românești îl constituie zecile și sutele de recenzii publicate în revistele de specialitate de peste graniță.

În cadrul acestei colecții au fost tipărite cele trei tomuri intitulate *Din istoria Dobrogei*,

și tot aici au văzut lumina tiparului volumul *Formarea poporului român și a limbii române* redactat de C. Daicovicu, E. Petrovici și Gh. Ștefan, cum și lucrarea lui Șt. Pascu *Răscoala populară din Transilvania din anii 1437—1438* sau a lui D. Prodan *Boerii și vecinii în Țara Făgărașului din secolele XVI—XVII*. Merită a mai fi menționate lucrările lui Petre Diaconu *Pecenegii la Dunărea de jos*, a lui H.H. Stahl *Vechi comunități agrare românești*, a lui D. Prodan *Supplex Libellus Valachorum* etc.

Desigur în rîndul colecției și-au găsit locul numeroase volume de istorie modernă cum ar fi de pildă: *Mișcarea culturală românească pentru unirea din 1918* de V. Curticăpeanu, *Studii istorice transilvane* de Miron Constantinescu, *Poziția sașilor din Transilvania față de revoluția din 1848—1849* de Carol Gölner, sau volume de istorie contemporană, cum ar fi de pildă: *Activitatea diplomatică a lui N. Titulescu* de I. Oprea, *România și problema dezarmării 1919—1934* de Gh. Matei, *Soarta comună. Tradiții frățești* de L. Banyai ș.a.

În cadrul acestei colecții au apărut și unele lucrări de sinteză cum sînt *Scurtă-*